

ЕВГЕН МАЛАНЮК

СЕРПЕНЬ

MCMLXIV

ЕВГЕН МАЛАНЮК

СЕРПЕНЬ

ПОЕЗІЙ КНИГА ІХ

Б.Маланюк
22.V. 65

В-во Нью-Йоркської Групи
MCMLXIV

diasporiana.org.ua

EUGENE MALANIUK

AUGUST
BOOK OF POEMS IX

Обкладинка Петра Холодного

Copyright 1964
by the New York Group

Printed in USA by Small Photo-Offset Reproductions

Памяти дружини моєї
Богумили з Савицьких
† 4. XI. 1963

*
*   *
*

*Ave Caesar, сліпучий серпне,
Августійший владарю літ!
Солодоц пізніх овочів терпне,
Сяйво твоє все більш нестерпне
Для майже осліпленої землі.*

*Ave Caesar, ще день твій сяє
В колонаді гайв, на форумі нив,
Рим твій бездонна блакить просякає,
Він в ній розчиняється, і зникає,
І видивом легким вливається в спів.*

*Ave Caesar, застиг на троні,
Ти – вже статуя, мармур, літ,
І тільки сонце грає в короні,
І тільки блакиттю посріблено скроні,
Спалені вітром літ.*

9. X. 59.

ДНІ

ДЕРЕВОРИТ

Ось перший сніг. І зникла вишина.
Де вчора ще блакить текла й бренила
Крізь золото, тепер лягла безкрила,
Глухоніма шпитальна тишина.

Вона схиляється і вже наркозом сна
Охоплює. І дивнолегке тіло
Заковує вже неземна безсила
Полярної нірвани. Там весна

Цвіте сріблястим квітням на площинах
Замерзлих шиб: ось папороть крихка,
Ось рододендрони й знебарвлена ожина,
І в кригу вкреслена торішня осока.

Той мертвий май без музики і сонця
Мов твір давно померлого японця.

СОНЕТИ ПРО ОРЛИКА

*Dux extra Patriam de Patria
nullo modo tractare potest.*

Пилип Орлик.

I

В вікні сльотá і листопад.
Вертаються з костелу люде.
Цей дім отчизною не буде,
Будинки не замінять хат.

Те саме. Двісті літ назад
Оттак же чужиною нудив
Змарнілий Орлик крізь облуди
Своїх надій, трудів і втрат.

І, може, тут сидів так само,
Чекаючи вістей із Яс,
І крізь вікно він бачив браму
І вулицю в цей самий час.

Дружина в Кракові з доньками,
Син у Парижі. Дні – віками.

II

Від силістрійського баші
Листи лукаві, зовсім східні.
Згадав: посол турецький в Відні
Щось натякав – Москва, бакшиш...

Що ж? Згинув Войнаровський бідний,
А тут, гляди, що, може, ніж
Устромлять нишком і тобі ж
Московське злото й людські злидні.

Ласкаві всі, але про око.
Маленькі люде, а оця
Доба, здається, за висока
На вбогі й висохлі серця.

Dux extra Patriam – що може
Гостріш і гірш скарати, Боже!

III

Нарешті має пашпорти –
Як завше, випадок в пригоді.
Осіннє сонце на заході,
Візок блаженський торохтить.

О, плоских піль піски й хрести, –
Прабатьківщино! Годі, годі:
Вся серця кров – оттам, на Сході,
Де недовершенная – Ти.

Отвором – даль. Степи та вітер.
Гармат полтавських сизий дим.
Під небом, від пожеж рудим,
Лиш жито, копитами збите,
Дніпро та п'яний очерет...

Здушити біль. Вперед. Вперед!

Х. 1930.

З И М А

Ти, як сестра, з'являєшся ізнов
Вже по наркозі пізнього туману.
Етером змито закипілу кров
І сніг, як марля, ось ляга на рану.

І цілий світ біліє як шпиталь
Для вояка, що зацілів по битві,
Що відчува життя посмертний жаль
І віддає свій віддих у молитві.

1955.

НОКТЮРН

Недовго вечоріло небо і густіли
Недовго тіні. Наближався ліс.
Лиш вплив місяць, і незнанні сили
Все обняли і просякли наскрізь.

І одступили дерева і гори,
І проступила віддаль чарівна.
Все утопилось в дивно-сйивнім морі,
Де ніч запанувала. Це вона

Ворожкою зачарувала суще,
Закляла день і міру, і число.
І от – крізь дійсність – вдерлось невсипуще
Солодке й необорне зло.

1935.

ІСТОРИОСОФІЧНЕ

Обабіч шляху із Варяг у Греки
Ще й досі живуть ні варяги, ні греки,

А, так собі, еманация, гра –
Дріжить протоплазмою без ядра.

І скільки не пружили і не палили,
Тільки ойойкало тлусте тіло,

Тільки переповзало завжди
Тудою – сюди, а сюдою – туди.

Лайка? Ніж? Нове Запорожжа?
Хоч убий, не збагну, що pomoже.

Думаєш, думаєш. Рветься терпець...
Може – краватка і ковнірець?

А, може, й справжній кінець?

1930.

В МАЙБУТНЄ

Клеопатрі Жаховській

Проклекотили
В реторті історії
Цієї доби реактиви.
Розгорнули лункі простори
Майбутнього хартії білі.

Обгоріле небо
Завісою світового театру
Відслонює знищені лаштунки, –
Знову потрібні Цезар і Клеопатра,
Героїчного епосу ритм сталєво-дзвінкий.

Камінне тло
Диких отсих декорацій
Вимагає Гераклів і циклопічних будівль,
А біля рампи
Щоб самого Горація
Вибухали гарматні рації
Громами старожитних див:

“Не Пероти, не лірники, не обсерватори, –
Арлекіни сталеві і Сольнеси кам'яні,
Роздай – від бігунів до екватора
І все – Мені!”

“В ім'я Мое
І Моїм не смертельним Іменем,
Під срібні сурми,
Махом вогненних гимнів
В шторми і штурми!”

– Ген там, де за обрієм дальні чатують варти,
Де напхнулися грозами пристрасти перса хмар, –
Майбутні грядуть бонапарти
Під тиші марш.

1923.

ЛЮДИНА Й МОРЕ

(з Ш. Бодлера)

Людино вільна, завжди будеш ти,
Як дзеркало своє, любити море,
Вбачать свій дух в схвильованім просторі —
Хіба ж в тобі безодні зла не ті?

Вподбав ти свій образ в нетрях хвиль,
Шукаєш в нім знайомого обличчя,
А клекіт вод тебе втопити кличе
В них твого серця гіркоту і біль.

Обидва — таємничі і грізні,
Людино, хто зглибив твої глибини,
Хто, море, осягнув живі перлини
Твоїх скарбів, захованих на дні?

І йдуть віки, і будуть далі йти,
А ви б'єтесь без жалю, без упину
У смерть закохані обидва до загину
О, вічні змагуни, о, вороги-брати!

1913-1963.

ПОШТОВА КАРТКА

Вчора там, а сьогодні деінде,
Цей неспокій – щоденний хліб.
... І вже віє від Унтер ден Лінден
Ніжний подих розквітлих лип.

Пропливають незнанні трамваї,
Гомонить незнайома юрба.
Чом же в серці немудрім співає
Недоречна херсонська журба?

Глянь навколо: юнацькі обличчя
З металевою синню в очах,
З гострим знаком суворого клича,
Що сполучує радість і жах,

Що єднає молодших і старших
Нестерпучим племінням мети.
... Тільки в ритмі державного маршу
Так крилато, так пружно іти.

5. УІ. 1934.

Д Н І

Ти гинеш, гинеш разом з Нею,
Самотний гасне спів.

Ширяла юність орлім клетком
Над широчінню днів,
Аж ось вузький каньон Бродвею,
Де сліпнеш над чужим проектом
І гасиш жар і гнів.

Гнітить каміння поверхове
І тисне як тягар.
... І, все ж, ти знаєш: ти не бранець,
Ти носиш віщий дар.
В тобі одним гремить Бетговен,
З тобою бачиться вибранець
Нещадних муз – Едгар.

1951.

З ЛІТАКА

Там Ніягари гостросрібний лук,
Мов велетнем розігнута підкова.
Це, може, з нього пущено стрілу
І ти летиш, Ікаре машинівий.

А що, як дробгне змучена рука?
Заслонить зір причаєна хвороба?
І зрине обезвладнений Ікар
В Онтеріо студенномутний кббальт.

2. IX. 1958.

П Р О В Е С Н А

Ти важко родишся. Не березіль, а март –
Весна передостання чи остання.

Ні приспішить, ні виворожить з карт
І не вгадать: ти – зустріч чи розстання?

Ти важко родишся – до піни на устах,
До крику, що його перегризають зуби,
До скраю тьми, до прірви самозгуби...

І серце, все ж, переліта, як птах
Останнім скорчем крил, останнім тхом повітря.
О, весно, важко роджена!

Ще мить –

І з'явишся. І на високім вітрі
Розквітнеш вишнею.

І радість защемить.

15. III. 1963.

П Р А Г А

Тут мешкав Фавст. Хрестилися мечі.
Доба точила кров веселих воєн.
Він викликав Мефіста уночі
Серед реторт – алхімік, а не воїн.

Руїн революційний ураган
Хитав шпильями всіх земних верховин
І от – звучить органом ураган:
Наполеона заступив Бетговен –

Щоб в нервах диригентської руки
Тримать музику епохально-гулку,
Життійні споживаючи роки
В прозорій тиші празького провулку.

Кінчався вік, бездушний як порок,
Недужо меркло фосфоричне сяйво,
Та вже зростав прийдешньому пророк,
Щоб ствердити, що все це – мертве й зайве,

Щоб скерувати зір у синь ясну
Священним ростом престої стеблини
Й під снігом смерти бачити весну
В вічно-зеленій пружности ялини, –

Строфами Рільке тут шумлять сади...
І ще козацьку, київську латину,
Жупан і журавель Сковороди –
Пригадає похмурий Кароліnum.

А на горі, де димно-сизий Град
Мов перехід гравюри в акварелю
Живе не Цезар і не Герострат,
А будівничий буднів – Марк Аврелій.

19. VI. 1927.

ТРИ ПРИСВЯТИ

I

М. З.

Дикі кучері, очі циганські,
Тіло спалене сонцем навік,
Тільки руки маленькі і панські
Та плиткий салоновий язик.

Підківок би Вам срібних, намиста,
Що бряжчало б в нестримнім танку -
Під безкрайну рапсодію Ліста,
Степовим суховієм палку.

Та щоб ніч українська бреніла
Діамантовим трепетом зір,
Та тягла Вас незбагнена сила
В темну згубу, в безодню, в ясир...

... Але дзвонять під нами трамваї.
П'ятий п'оверх, бісквіти і чай.
Зпід розмови, що ледве триває,
Прозирає нудьга і відчай.

І в очах Ваших – далеч їмлиста,
Бездорожжа, безкрайність, степ.
Тільки замість рапсодії Ліста
Сласно й гидко гугнявить *one-step*.

12. ІУ. 1933.

II

Марисі Бродзіковській

Йшли по концерті. Ще в ушах дзвенів
Пеучим зойком голос Кавар'доссі –
То, всупереч твоїй ясній весні,
Вставала вже моя невчасна осінь.

Крізь теплу тьму тхнув вітер з темних піль
Дощем і житом. І хитав, і пружив,
І зачіску псував, і рвав твій бриль,
І шарпав сукню, пристрасний і дужий.

Не було слів. Надходила гроза.
В моїй руці твоя рука тремтіла:
Все те, чого словами не сказати,
За нас договорили тілу – тіло.

... Що липень цей, цей вітер, дощ і ніч
Для нас вже не повернуться ніколи.
Для тебе радість – сяйво інших стріч,
Для мене – вітер, даль та простір голий.

І спогад, що зорітиме тобі,
Мов казка, крізь негоду і загладу,
В осінній день мій сповнить сум і біль
Краплиною незнищеного яду.

25. IX. 1933.

III.

М. О.

Норвезькі очі, і лице
Мов з камня витесане. Хто Ви?
Яким вінцем, яким кінцем
Мене обдарувать готові?

Міцні долоні й зимний зір,
Що тільки світить, а не гріє.
Музикою ж нічних сузір'їв
Ім'я рокбване: Марія.

Так пристрасть люта і сліпа
Спіткала чбло мармурове,
Й завирувала боротьба
В розпаленій морозом крові.

А Ви всміхаєтесь мені
Навік крижаною весною ...
О, зимні пестощі! Страшні
Обійми діви кам'яної.

9. XI. 1933.

*
*   *
*

Я згадую той день і час благословенний

П. Куліш.

Не пам'ятатиму нічого,
Лиш сяйво, що спахнуло враз,
Лиш мить, що впала як тривога,
Лиш мить, що вічністю здалась.

І враз все зайве позникало —
Обслуга, авто, літники
І гори гримнули хоралом,
І був короткий стиск руки,
І серце чимось захлинулось,
І вмерло, й полетіло в синь.

І тіло страти не почуло,
Згорівши в полум'ї краси.

23. УІІ. 1959.

Д Е Н Ь

I

Що ж це таке? І пальці костеніють
І мерзнуть, мов оголені, кістки,
І стомлюється зір.

Це сутеніє

Епоха, чи мій День лише хисткий?

Чи тільки День мій хилиться безсило,
Безкрилий і беззахистний. І ніч
Беззоряна впливає в мляві жили,
І я пливу у океан сторіч.

II

Громадиться за ближньою горою
Голодний грім, хоч сонце пражить діл,
Що бсипами глини над рікою
Завмер у нерухомій наготі.

Чи вдарить буря, чи лише проллється
Весела злива, й спеку прожене?
І спраглий ґрунт волбою нап'ється
І літо — ще одне — не промине, —

А йтиме тріумфальною ходою
Дубровних колонад на форум площ.

... Гармонія над боевиськом бою —
Очищуючий животворний дощ.

Hunter, 15. IV. 1961.

НІЧ НАД ПОТОКОМ

Владно ніч бере у бран.
Смерк заник.
Яничарський ятаган –
Молодик.

Не вгамую, не стисну
Гострий біль.
Протинає тишину
Плюскіт хвиль

І нагадує про ритм
І про час –
Звуковий дереворит
Глядача.

13. III. 1962.

СЕРПЕНЬ

ПОРТРЕТ

Так, ти – не май. Твереза осінь
І герб твій – рівні терези,
Але твоя скептична просинь
Є глибша за наївну синь.

Дарма, що досвід і пізнання
Незрілий стримують порив,
Та лиш в тобі любов остання
Достиглі простяга дари.

Ти не приваблюєш, не кличеш,
Але осяює життя
Джоконди усміх таємничий
Крізь гіркість мудрости й знаття.

Не дівчина, що вся – чекання
Й кантястих ліній гострий лет, –
Довершеність і спокій Пані,
Корона літа й сяйво мет.

21. УІІ. 1954.

Твоє осіннє тіло має чар
Перєситу серпневої години,
Але не втоми. Соняшний тягар
Рубєнса другої дружини*.

Потойбік зла й за межами гріха –
То грішний рай в рожевій правітчизні,
Де ти збагачуєш блаженний сад
Не Деревом Пізнання – Древом Жизні.

Його плоди між вітів рук і ніг,
Наляті сонцем, гойні й ваговиті.
Медовий вітер і гарячі квіти –
Співають гимн нев'янучій весні.

Тугим життям насичене ущерть,
Сполучене з буття бездонним лоном,
Недосяжне молитвам і прокльонам,
Воно безсмертне, бо міцне як смерть.

16. XI. 1959.

* **Helena Fourment**

*
*   *
*

Бездумне блаженство в очах,
Безсило розкрилене тіло,
Рожева похилість плеча...

Ще мить тому серце гриміло,
Тремтіла розбурхана персь,
Де ягода пнулася яро,
А рот, що як рана роздерсь,
Був повен сочистим пожаром.

1961.

ЧЕБРЕЦЬ

Вйвіркою перебіжиш доріжку,
Ящіркою – перешмигнеш в кущі,
А я все збіраю чебрець.

Джмелем – заплутаєшся у колись непокірній чуприні,
Осою сядеш – на руку.
А рука не чує, бо в ній
– чебрець!

Вчора ж,
Якось заздальгідь,
Влетіла в кімнату
– звичайною чорною мухою –
І всю ніч перешкоджала заснути.
А на столику дихав чебрець.
... І виворожував – з п'ятьми літ –
Дідизну, степ, Синюху.

Пригадував: є там скеля,
що звалась колись "Макітра".
На ній молодим сміхом
дзвеніли гучні вечори
І, поки варили чумацький куліш
І співали, як верби шумлять в кінці греблі, –

Внизу зітхала глибока Синюха,
Коливаючи лоном своїм
Небо, повне сузір'я,
І послулі човни.

І розкривались серця, і навіть папороть розквітала
І той квіт
Був – любов.

... Ні, не можу заснути:
На столику диха
– чебрець.

Hunter, 20. VIII. 1959.

Вже кров'ю кленів перші рани
Позначив вересень в лісах.
Крізь туск, крізь ранішні тумани
День хилиться від сонця п'яний
І на осонні – загася́.

Міцна, лунка блакить з фаянсу,
Та павутиння смертний сон
Снує блаженний безрух трансу.
Й про “першу ніч залізну” Гамсун
Диктує сонцю в унісон.

1963.

НАРЕЧЕННА

Ганні Савицькій

Ще вчора сляв вишневий сніг.
Та вітер соняшний повіяв
І ліг вишневий цвіт до ніг,
І ти спустила довгі вії,
І зашарілася, мов квіт,
Гарячим променем облитий.

І серце бачить з-по-за віт
Непереможний похід літа.
Воно іде, воно пливе —
Блакитно-золотая повінь —
І життьодайне, і живе,
І повне творчої любови.

17. IX. 1962.

*
*   *
*

Високий ранок. Камінь ненагрітий,
Сочистий кущ і поруч – синя тінь.
Вузьке від спеки річкове корито.
Уламки скель. Акварелева рінь.

Прокинься лиш. Хіба ж це не знайоме?
Не Сугаклей? Не висохлий Інгул? –
Ці майже зовсім гранітові зломи
І здовж долини вітра рівний гул...

Перечекай. Це ще не чорна осінь:
Це – золота, як згадка про весну,
Це спогад той, що не доснився й досі,
Що все трива в анабіозі сну.

Hunter, 1962.

Р О З М О В А

Повінь золота і багреця.

– Зачекай!

Сонце пестить неначе у квітні. Можливо

Це – лиш провесна?

– Ні. Потемніла ріка.

Вдарить вітер. Все змиє пронизлива злива.

І тоді чорна осінь, кігтяста і зла,

Раптом з'явиться.

– Глянь, як блакить глибиніє

І ялини підкреслюють золото тла,

І пружива їх зелень яріє!

І я вся, розпромінена світлом буття,

Ось тремчу і гойдаюсь на соняшних релях,

Як колись, як тоді, на світанку життя,

В перших весен пливких акварелях.

– Ні. Спішу. Ти не спиниш. Ти – тільки мана.

Ти осіннього сну несвідома омана.

Твої очі – осінніх безмеж далина,

Твоя постать – лиш примха туману.

Це я сам тебе віснив. Крихкий наш союз

Промине з павутинням. А десь з передмістя

Вже надходить той чорний важкий автобус,

Що промчить чорним вітром по жовтому листю.

Hunter, З. Х. 1963.

*
*   *
*

Не треба мудрости – вона згашає синь
І тьмарить обрії, і барви поглинає.
Вона, як кислота, з'їдає цвіт краси
І пахощі краде. І – от – краса зникає.

Не треба. Сонце серпня ще живить.
І осінь як весна. І літепло старече
Вогнем здіймається і окриляє плечі
Щоб знятись в лет –
– хочби на час, на мить.

13. XI. 1963.

(Дев'ятий день смерти)

МОЛИТВИ

В О Я К А М

Так хутко згасло сяйво слави,
Так кбротко тривала мста
І побоєвищем Полтави
Лягли знесилені літа

На рбки, на десятиліття,
На всю добу. І сивий згар
Того нещадного поліття
На наших чблах – знаком кар.

Куди б не йшли, де б не спинились,
Порожнє поле у очах,
Щоб серце судорожніш билось
По непереспаних ночах,

Щоб серце свій передчувало
Останній скорч.

А мертвий зір

Все бачитиме: даль, навалу
І нерозкаяний простір.

7. X. 1959.

ANNO DOMINI MCMXXXIII

Там висхла жінка, кулями прошита.
Дитина квилить. Доки тліє тьма,
Ти колоски скривавленого жита
Стрижеш на власній ниві крадькома.

А підліток ще з теплої рушніці –
Зміряє в батька. І рятує ніч.
... Чому ж це серце з плоті, а не з криці?
Чом блискавки не б'ють з запалих віч?

Чому не спалить землю, що у скверні
Втопилася й просякла нею вщерть?
Чи знов колюча мідь наїжить стерні
І закує залізо мертву твердь?

І смерть вже тут не косить, тільки дмуха
Із пельки вовкулачої гниттям,
А ген десь соловецька завірюха
Морозним пеклом спалює життя.

Господь забув цю землю, й многогрішні
Розвіялись апостоли її,
Щоб гірко згадувать, як квітнуть вишні,
Пливуть жита, і плачуть солові.

Господь забув і відвернув обличчя,
І от земля запалась, як труна,
Й над пусткою її удвох владичать
Антихрист і неситий Адонай.

(Зі збірки "Перстень Полікрата" вид. 1939 р.)

І ГНІВУ ДОЗРІВАЮТЬ ВАЖКІ ГРОНА

*Тля їсть траву, ржа – залізо,
а лжа – душу.*

Воздай їм, Господи, за все, за все, за все!

За яд брехні, що просякає світ цей,
За засів зла, що згубу принесе,
За тих, що їх примушено скориться.
За душі розшматованих родин,
За вітер тундр і м'ясо Гірошіми,
Народу безборонного загин
І зимну лють у помсті нещадимій.

Воздай їм, Господи, за радіобрехню,
За теле-бруд і діточок розтління,
За виточену кров.
– Віддай вогню
Не тільки їх, а й згубне їх насіння!

12. XII. 1960.

*
* * *

*І невиспані антропоїди
Мчать підземками в концентрак.*

28. УІІІ. 1961.

Неможливого раю жадали
І горіли невірним вогнем,
А холодного пекла Валгалла
Ось розкрилась над скінченим днем.

Немезіда? Судьба? Нагорода?
Рівноваги нещадний закон?
... Ніч заходить. Нездійснену вроду
Кам'яний заморожує сон.

18. ІУ. 1960.

М О Л И Т В А

За олов'яними важкими небесами
Немає Бога.

Все пожерла мла.
Західні хмари як багряні плями
На трупі всесвіту.

Наляте кров'ю
Більмо сліпого сонця визирає
Мов лютий зір вже змученого Зла.

Так ось, що мало бути бним раєм
І світлом ласки, і вогнем любови,
І краєм невичірньої краси!

... З'явся, Господи! Зійди на мертву землю,
Діткни десницею застиглого мерця,
Дихни вогнем пречистим!

— І воскресне
Сей бєзлад плоті, що як дике стерво
Ось розкладається.

— І порази!
І порази востанне.
— Аджеж він.

Знесилений, двоїться і троїться
В останніх кбрчах. Вже нема личин
Ще нерозгаданих: вже знаєм всі личини
Лихого штукаря і лицедія,
Фальшівника і вовкулаки духа,
Грача й удавача пустої гри.

О, Господи, яка ж смертельна мука –
Все бачити, все знать і – не могли!

Ось *він*, покорчений, зібгавсь в тугий клубок
І причаївсь, і блимає очима,
Шукаючи хоч мишачої дірки
Щоб прослизнуть і вислизнути знов.

А ми, о Господи, ми вже не маєм сили,
Охлялі на той вїсилок останній,
На той останній рух,
На ту останню мить.

19. XII. 1958.

ПІД ЄРУСАЛИМОМ

(з *Й. С. Махара*)

Стреміли три хрести за містом,
на них – скривавлені три тіла.

Червоні вечорові хмари
пливли над палацами, храмом,
домами, мурами й садами,
і вітер, несучи ті хмари,
гойдав олив сріблясті хвилі
ген на горбах, що за Кедроном.

Від шибениць до брами міста
юрба цікавих поверталась,
бо вже не рухались тіла.

Три вояки на варту стали.

Чотар-римлянин, Рим згадавши,
зітхнув за жінчинами, цирком,
а, лазні й форум уявивши,
твердою лайкою обкинув
нечисте місто, що вже спало,
і нарід цих жидів нечистих.

До Галлії думками линув,
сумуючи, вартівник другий.
Згадав ліси, багаті звірем,
потоки зимні і прозорі,
жінки русяві й повнотілі,
вино у келихах та співи.
Згадав, і зором повним люті
обвів ненависну країну.

А третій, Африканин смаглий,
на спис зіпершися бездумно,
блукав байдужими очима
по трьох тілах в загуслій крові,
по місті в сутіні багряній,
і по хребтах горбів імлистих,
і по гаях олив хвилястих — — —

він не пригадував, не мислив,
лиш довго й нудно позіхав.

(з книги Jed z Judey)

*
*   *   *

Ми за життя горіли в пеклі —
О, незнищєнна мїць огнива!
І лиш на серці цїм запеклім
Кров запеклася чорним гнївом.

Ми переходили всі кола —
О, жаден Дант того не бачив!
І лиш стискали видноколо
Глухі пожежі гайдамачі,
І лиш кружляли чорні круки
Щоб видзьобать незрячі очі ...

Ми перейшли всі кола муки —
І ось прозріли —
— в пїтьмі ночі.

1919 — 1929.

С К А Р Г А

І сонце мене не гріє,
І вітер не студить мій гнів:
Бульба знову розстрілює Андрія,
Ґонта знову ріже – синів!

Знаю, знаю: так, певне, треба,
Може це – та єдина путь
В майбутнього сиву муть
Під камінням важкого неба ...

Але серце падає в прірву,
Але розум пожаром гуде
І як в чорну, зяючу вирву –
Рік за роком безслідно йде.

1930.

ПАМ'ЯТИ Т. ОСЬМАЧКИ

Не хочу – ні! – цих похорон. Прости.
Хай тільки ворон тричі десь прокряче,
Що вже похований ти, неповторний ти,
Осьмачче-символе, як Вій від мук незрячий!

Ні, не ув'язнить глина чужини
Твою труну, твій попіл вогнепальний,
Бо правнуки, що будуть знов сини,
Перенесуть у тишу спочивальні.

Посадять дуб. І, щоб з землею злить,
Чебрець розстелять килимом духм'яним.
Внизу Дніпро котитиме блакить,
А в Києві шумітимуть каштани.

9. IX. 1962.

ГОДИНА ПОЕЗІЇ

Пергаментом папір розгортає листи
І майже без зусиль ляга під стрічку стрічка.

І тишина шумить рікою самоти,
І ніч горить немов велика чорна свічка,
І чорнокнижником гортаю сторінки ...

О, люта пам'яте, безсонна Аріядно,
Ти сучиш нить свою, складаючи нещадно
Кровоточиві літери в рядки.

1933.

М. Зерову

Ти не любив приблизних рим,
Суворий майстре, – тільки стислі.

Крізь грім доби, крізь хаос гри
Мінливих хвиль, ти бачив Рим
І вседержавну владу мислі.

І, може, добре, що твій день
Накрила ніч незупинима –
Підтята диссонансом рима.

... А ранок? Ранок він гряде
Неспішним кроком пілігрима.

9. X. 1959.

І С Т О Т Н Е

*Гилляка мертва
Раптом розцвіте,
Як патериця Аарона.*

Ти – яд поезії,
Ти – муки дикий мед
І трепет рук, і таїнство любови.

Даремно тяжкодумний Архимед
Обчислює скелети і будови.

Ти – джерелб,
Що з скелі вибуха,
Діткнутись лиш сухим жезлом Мойсея.

І ти ж зі злого лбова гріха
Випбвзуеш повільною змією.

10. I. 1962.

З А. МІЦКЕВИЧА

*Polaty się tży me czyste,
rzesiste...*

І вибухли сльози щирі
— без міри
На мое дитинство ясне
— прекрасне,
На молодість дику, пінну
— вершинну,
На вік мій зрілий, зрілий
— прозрілий:
І вибухли сльози щирі
— без міри ...

(±1840)

25 липня 1957.

*
*   *
*

Зникає апокаліптичний звір,
Стирається й їмліє чорний обрис.
В півсвітлі досвітку – руїни бувших вір
І подих пустки, і непевний обрій.

Ще трохи, і в нещаднім сьйві дня
Оголиться тшетá оздоб зітліла,
Безликість масок, тло минулих з'яв
І вагота знекриленого тіла.

І мусітимеш скупчитися знов,
Зібгати сили й зав'язати в вузол.
І кров ізнов обернеться в вино,
І галас дня – в пророчий голос Музи.

14. XI. 1960.

Шпиталь

Р І Ч Н И Ц Я
(19.XII.1919 + Василь Тютюнник)

Те кам'яне обличчя й кам'яні
Варязькі очі – все частіш ця з'ява.
Кінча́ться, певно, реченці і дні,
Й нагадує про себе мертва слава.

І, сива, зазирає як сова,
І мовчки вимагає ... Знаю, знаю,
Що охляває дух, що вже слова
Не запалити полум'ям Синаю,

Що серце спить як жертovníк пустий,
Бо, тліючи, на попіл перетліло,
І відчуваєш ось безкрилля тіла
Колись крилатого.

– Чи вибачиш? Прости.

19. XII. 1958.

Г О Л О С И

Через гори і доли, понад океани,
Крізь пущі і джунглі – плывуть день і ніч голоси.
То не пісня, не поклик, не клекіт. Той зойк
незбаданий –
Як останнє зітхання з останніх сил.

Не впіймати мелодії, сенсу не відгадати
Тих приглушених прбстором, далечйнами тятих слів.
Відчуваєш одне лиш: крізь рбки, події і дати
Хтось болючо-близький, – хтось, хто мусів загинути, –
– ось зацілів!
Він ворушиться й навіть пручається –
– у останній судомі,
Коли вже мов цемéнтом заціпило певність кінця.
І прояснює недовідоме,
Й вирисовує обрис лица.
І вже руку підводить. І запалими палить очима.
І вже виразно видно : вогник життя не потух.

Скалічено й зганьблено тіло твоє, Батьківщино,
Та майбутніми бурями дихає Дух.

15. III. 1963.

В ГОРАХ

Велике око місяця. Імла
Пелéнами підноситься над долом.
Осіння ніч кантясте видноколо,
Мов чорний контур, вколо обвела.

І ось космічним помахом крила
Підносить вверх зірчасне забороло
Над океаном і над суходолом,
Над світом, що заснув в обіймах зла.

Ти згадуєш перейдені шляхи
Країн і міст. Ти зважуєш події,
Слова і чин вождів та лицедіїв,
Безповоротні прогріхи й гріхи.

Ти сам один на цвинтарищі битви.
І тільки ніч. І готика молитви.

8. IX. 1963.

POSTSCRIPTUM

I

*... Лютник бомби кїдає в Шангаї
І джентлмени формулюють марно,
І скрегоче радіо.*

Нехай!

*Вже не довго так тревать безкарно :
Вже брехню добріхують до дна,
Вже до дна вичерпують людину...*

II. 1932.

Пригадую такий же день прозріння,
Коли нараз вставала гола суть.

Лютневий день. Посмертний сніг. Квиління
Нудного вітру. В вікнах – каламуть.
Набридлий белкіт радія. Брехливе
Тревання часу : ніби – все якслід
(Рецепт – розпізнавати праве й ліве,
Наркоз – зручніше пливати у злі
Й знечулювать вже й так півмертву душу).

Та на тім тлі – ось вибухає враз
Ота палючо-гостра правда : мушу !
І пригадка, що смерть – лише наказ.
Тоді як гимн, як подих епопеї,
Як грім вже неймовірної весни,
Усім нутром, істотою всією –
Зустрінеш благовіщення війни.

І Олександр – у котре ? – розрубає
Гадючий сплет завузлених брехонь,
Й по лаштунках сфальшованого раю
Він гармашам скомандує: Вогонь!

20. II. 1964.

II

Тоді кожен оглянеться і зрозуміє,
Що ця хата, цей шлях і цей обрій –
  – це Мати-Земля,
Що Її образати ніхто не сміє –
Ні каг'ян, ні король, ні мешканець Кремля.
Що не треба заплутано метикувати
В залежності від нагод і годин, –
Тільки знати :
  Вона – Мати,
  Ти – син.
І бачити вічність – блакить бездонну,
І тільки вічністю міряти час.

Не благати, не переконувати
Ні їх, ні нас.

20. II. 1964.

ЯРОСЛАВ ОСМОМИСЛ

шкіц до оперового лібретта

ОСОБИ:

ЯРОСЛАВ – володар галицький, коло 30 років в першій акті, коло 40-а в наступнім.

ОЛЬГА ЮРІЄВНА – княгиня галицька, князівна суздальська, виразні сліди половецької крові, висока, чорства, на кілька літ старша від князя.

НАСТАСІЯ ЧАГРІВНА – біля 20 літ, втілення жіночої вроди в добі розквіту.

АНДРОНІК КОМНЕН – претендент до трону Візантії (пізніш – короткотривалий цар 1182-1185), свояк Ярослава, біля 45 літ, але виглядає молодше, елегантний і трохи демонічний.

ЕПИСКОП КОЗЬМА – чорнявий з сивиною, бадьорий і енергійний, політик суздальської орієнтації.

ЯКУН – начальник гвардії, похмурий вікінг неозначеного віку.

СВЯТОПОЛК – службний боярин при дворі, лис, тайний змовник бояр.

ОЛЕНА – князівна, “батькова донька”, підліток напередодні розквіту (12-13 літ).

ПОСОЛ КИЇВСЬКИЙ – пишний, але підтоптаний.

Бояри, варяги, гридні, пані двору, скоморохи, боярська чадь, міщани, смерди.

Перший акт – року 1164 (прибуття А. Комнена).
Останній акт – року 1170 (спалення Насті, політична й життєва катастрофа Осмомисла).

Простора зала замку в Крилосі біля Галича.
В глибині – наростіж двері. Видно дідинець і ріг катедри. Літне надвечірря.

Згромаджені двір, духовенство, боярство. Ліворуч – княгиня Ольга з донькою в оточенні бояринь. Праворуч – Настасія Чагрівна з малим молодим оточенням. Біля неї Андронік Комнен.

Очікують володаря, що повертається з походу проти Берладника.

Під звуки фанфар наближається Ярослав з варязьким почотом.

Ще князя не видно, але вже починає –

Х О Р : Возбранному, ратиборному
Осмомислові – Слава!

Слава

Князю мудрому,
Господину нашому
і всея Галичськія Землі –
Володареві й Господареві,
Рядителеві і Строїтелеві,
Града престольного
світичу,
осявающю
стіл золотий
– отен і діден –
Слава!

З посохом, в мантії й клобуку —
ЕПИСКОП КОЗЬМА (*благословляючи*):

Благодарим Господа.

Укріпил бо ни

і утвердил.

Вложил ярость страшливым в сердце,

умножил сили в державі нашій,

убудил бояр і воздвигл князя.

Подал побіду

на вся возстающая нань,

отогнал погания далече.

Да славят тя, княже, всі страни

і всяко диханіє чоловіче!

Да даст ті Вседержитель

Самсонову силу,

Олександрову храбрість,

Соломонову мудрість,

Кріпость Давида —

нині і присно

й до віку —

— Амінь!

(Зправа і зліва — бояре) —

I БОЯРИН: Слава й дяка князеві
Мудрому й звияжному!

II БОЯРИН: Слава й дяка князеві
Нашої землі!

I БОЯРИН: Розтопав еси ехидну,
Що грозила непрестанно
Їддю чорної отрути
Перегризти рубежі.

II БОЯРИН: Захистив престол дідизни,
Забезпечив спокій краю,
Вшанувавши міць боярську,
Вірну Галичу і князям.

I БОЯРИН: Коромолам, бунтам, степу
Зачинив окуту браму
І до моря-златодара
Вільно котиться Дністер.

II БОЯРИН: Золотим крилом побіди
Осінив державу нашу,
Щоб у мирі плодоноснім
Квітом тиші процвіла.

ЯРОСЛАВ: Ні, не мені – надмірні і завчасні –
Хвала і дяка. Найпередше Богу,
Первопочатку й Перводжерелу
Живущого. Його святим диханням
Надхненні – йдуть полки до перемоги:
Ми – тільки меч у божеській руці.

І поки меч разить орду поганих,
Побідні крила крають широчінь
І рать гремить, як ярий вирок Правди.

Коли ж князь тьми засліпить зір і слух,
Ляга на крижі братня зненавида,
Пекельна лють у серці клекотить, –
Тоді стається найстрашніше: злочин
Видовжується ретязем іржавим,
Що сковує нам душу й тіло...
Знову

І бачив степ.

Він плине загадковий
Як море і незбагнений як море ...
Та чую, що в його хвилястих нетрях
Десь зріє, набрякає й вагітніє
Велика буря.

Половці, що стали
Віддавна за зняряддя братніх чвар,
І Клобуки, і, врешті, рідна бєрладь –
Се тільки піна ще далеких хвиль ...

О, ще не близько нам до супокою.
Та й чи в житті є завше супокій?

Так мало тиші й радості у нім.
Так рідко усміх щастя ...

– Ба, Андронік,
Невжеж це ти? Яким вітрам завдячить,
Що ти ось тут, у Галичу ...

АНДРОНІК: – (*приступає взустріч*): Привіт
Від подорожнього! По бурях літ
Так солодко знайти затоку тиху
І певний беріг, і гостинну стріху
На острові завітчаних осель.
– Як зморений змаганням Одиссей,
Що, викинутий хвилями прибою,
Узрів щасливу землю Алкиноя, –
Так я, шляхів незнатних мандрівник,
Знайшов Твій край.

– І ось, як змора, зник
Злий Царгород, клублице змов і зради,

Де тьмяною гадюкою принади,
Під лепом підфарбованих чеснот,
Бурлить життя сліпий коловорот.

І марно накликають судні труби –
Все, все пливе у вир глухої згуби!

ЯРОСЛАВ: Занадто чорно бачиш. Звідкіля
Такі думки у пєстуна фортуни?

З Мануйла – мудрий базилевс
та й кесар

З нього меткий.

– Ось Норманів приборкав.

На західні дідизни розпростер
Державні крила. Може й справді буде
Він Риму воскресителем... І змиє
З Царгороду сю повінь мутних хвиль,
І Схід і Захід сопряжуться знову.

АНДРОНІК: Тут справді острів світлої Феаки,
Блаженний край за колом дальніх бурь.

Єдиного народу князь владарний,
Не знаєш ти, що значить гній і розклад
Вже мертвої імперії.

Не знаєш,

Що значить жить у храміні струхлілій,
Яка от-от впаде і погребе
Останній слід живого...

– Воскресити

Єдиний Рим? Яка химера мстива!

Сю суміш покалічених племен
Затиснути в залізний карб держави,
Накрить мертвоту митрою Софії
І удавать, що то – живе?

– О, ні!

– Обтяти дике м'ясо інородців,
Струснуть тягар тих варварських
епархій –
Сельджуків, франків, готів, печенігів –
І зіскребти латинство, як проказу,
Сягнути кореня –

ЯРОСЛАВ: – Нова Еллада?

АНДРОНІК: Так! Лише Еллада! Відродити
Те, що булб, той втрачений наш рай.

Нова Еллада. Ні – стара Еллада!
Ні, – Вічна! Вічно-юна, не смертельна
Святою не смертельністю краси...
Великий Юліяне!

... Шкода слів ...

... Зо мною гроно мандрівних акторів.
Сам виховав – то бідні скоморохи,
Але поглянь.

Дозволиш?

(мінє тон)

Дворе пишний,
Трисвітла архонтіссо, киріярхе,
Чесне боярство, красні жени й доні,
Відважні воїни, меткі тівуни,
Всі вірні слуги, чада й домочадці!

Ось мандрівна ватага скоморохів
Покаже вам у танці епізод
З казкової бувальщини Еллади.

(плескає в долоні)

Гудці, флейтисти, міми! Зачинаймо!
(Музика, рядок з Одиссеї).

А К Т О Р :

Змучений ярстю бур, примхами злої безодні,
На прибережний пісок кинутий – спить Одиссей.

Заколисали його хвилі гексаметром пісні,
Вічної пісні морей – вірного ладу буття.

Спить він і сниться йому брязкіт троянської січі,
Гектор у пурпурі ран, племінь Пріямових сліз,

Гнів ненаситних богів, що божеський спокій Олимпу –
Пристрастю смертних сп'янілі – перемінили у шал:

... Раптом падає м'яч.

– То струнка і ясна Навсікая,
Красна князівна Феак, в колі веселих служниць
Кинула несамохить і зненацька влучила чужинця.

Він, вже обуджений, все ж, не знає – то дійсність
чи сон...

Хай же буде то сон і для нас, нащадків спізнілих,
Хай же буде той сон справжніший за будні життя!

*(Навсікая в колі служниць танцює й вабить.
Танець набірає вакхічних рис. Танцюристки стають
– майже нагі.*

*Перший підводиться єпископ Козьма і мовчки
виходить.*

*Коли музика осягає апогею –
в темних гієратичних шатах, висока, чорства і плос-
ка як ікона, підводиться Ольга).*

ОЛЬГА: О, студний гріх!
О, блудодійне окаянство!
Ігралища бісовських блудодійниць,
Свірілі і сопілі скоморохів!
Де я?
В якому сонмищі безстудних?
А ти, ти – князь і ладо, і отець?

Геть звідцїля! *(до доньки)*
Не гоже нам тут бути.

О, ганьбо тяжкая!
О, гріх незамолимий!

Заморський заволока і – Настаська,
А не княгиня, мати і жона
Та чадо правовитое.

Геть звідси! Не місце нам тут!
Залишайся з нею, блудницею,
у студі і гріху!

(Замішання, музика і танок вриваються).

АНДРОНІК: Не розумію, що за дивний вибух!

Невжеж у цій затоці супокою,
На острові, здавалося щасливих,
Таїлись бурі...

ЯРОСЛАВ: Як усюди й завше.
Ти здивувавсь? О, друже, не дивуйсь:

В найглибшій лоні тиші зріють грози
І слявна паполба супокою
Скриває, часом, бурі душегубні.

Єдина мить – так, випадок, дрібниця –
Й безодня розверзається влівіч,
І обнажає каменисте дно,
Де причаїлись змії й василиски.

Нема на світі муру від Судьби
І захисту на всім земнім безміррі.

Чатує Мойра в бурі боротьби,
Чатує Мойра в радості і в мирі.

(Завіса).

15. УІІ. 1943.

ПРИМІТКА

У Варшаві, в похмурій добі німецької окупації, року либонь 1943 пізнав був я молодого земляка, талановитого композиста й музиколога Йосипа Хоминського, що пошукував лібретиста для задуманої опери "Ярослав Осмомисл".

Увертюра була готова, але музика ще не уявляв собі ані цілоти опери, ані фабули, ані всіх дієвих осіб. Єдине, що Хоминський мав під рукою, це слабеньку повість О. Назарука, яка, очевидно, його не задовольняла.

Я порадив звернутися до Оксани Лятуринської.

По певнім часі прийшов від неї начерк пляну опери, однак дуже побіжний. Він теж не міг задовольнити композиста.

Тому, що увертюра, в фортепіановім виконанні автора, й сама особистість Хоминського зробили на мене велике враження, я, по довшім ваганні і ще довшім студіюванні історичних матеріалів, взявся сам за перед тим зовсім незнайоме мені діло.

На це вплинуло моє захоплення увертюрою та переконування композиста, що був своєю темою одержимий (розуміється музично!) і тією одержимістю мене "заразив".

За порівняно короткий час, вже маючи в уяві загальні образи опери, я написав I акт (чи "образ", як обережно я його назвав). Та події йшли в прискоренім темпі. Життя у Варшаві ускладнювалось до такої міри, що ніхто не був певен, чи доживе до завтра. Зі Львова наполягали (певно, В. Блавацький) спішити з оперою і просто переїздити туди. Хоминський так був опанований своєю працею над оперою і так вірив у певність львівських театральних перспектив (а рік був 1944!), що почав навіть, на велику розпач своєї дружини-шведки, ліквідувати варшавське помешкання.... Не поділяючи ілюзій музиканта, я, все ж, намагався продовжувати працю над лібреттом, але обставини й настрої паралізували сили навіть для звичайного існування.

Хоминський, все ж успів почати "боярський квартет" I акту. Я обдумував акт II. Але події нас розлучили. Мої нотатки й матеріали загинули. Про дальшу долю композиста я вже не чув. Машинопис I акту В. Блавацький, як вияснилось пізніше, забув у шуфляді свого театрального кабінету у Львові.

Аж недавно до рук моїх несподівано дійшли пошарпані чорновикі і оце я їх відреставрую.

Як собі пригадую, оперу ми планували на три акти з інтермедіями. У акті II мав з'явитися посол з Києва від Князя Святослава III по руїні міста р. 1169 швагром Осмомисла – Андрієм Боголюбським. Посол (баритон) мав співати арію, що її слова я хотів просто процитувати з "Слова о Полку" ("Галичський Осмомисле Ярославе, високо сидіши на своїм златокованім столі..."). Акт III – це катастрофа Осмомисла політична (його "соборницьких" замірів) і особиста: бунт підбєхтаних Суздадем бояр і спалення Насті на очах зв'язаного князя.

4. XI. 1963.

З М І С Т

	№
Ave Caesar	5
I. ДНІ	
Дереворит	6
Сонети про Орлика	7
Зима	10
Ноктюрн	11
Історіософічне	12
В майбутнє	13
Людина й море	15
Поштова картка	16
Дні	17
З літака	18
Провесна	19
Прага	20
Три присвяти	22
Не пам'ятатиму	25
День	26
Ніч над потоком	27
II. СЕРПЕНЬ	
Портрет	28
Твое осіннє тіло	29
Бездумне блаженство	30
Чебрець	31
Вже кров'ю кленів	33
Нареченна	34
Високий ранок	35
Розмова	36
Не треба мудрости	37
III. МОЛИТВИ	
Воякам	38
Аппо Domini MCMXXXIII	39
У гніву дозрівають важкі грона	40

Неможливого раю жадали	41
Молитва	42
Під Єрусалимом	44
Ми за життя горіли	46
Скарга	47
Пам'яті Т. Осьмачки	48
Година поезії	49
Ти не любив	50
Істотне	51
З А. Міцкевіча	52
Зникає апокаліптичний звір	53
Річниця	54
Голоси	55
В горах	56
Postscriptum	57
 ІУ. ЯРОСЛАВ ОСМОМИСЛ	 59

ПОПЕРЕДНІ КНИГИ ПОЕЗІЙ

Стилет і стилос	1925, Подебради
Гербарій	1926, Гамбург
Земля й залізо	1933, Париж
Земна Мадонна	1934, Львів
Перстень Полікрата	1939, Львів
Влада	1951, Філядельфія
Проща (увійшло в однотомник Вибраних Поезій)	1954, Нью Йорк
Остання Весна	1959, Нью Йорк